

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIO CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTIFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY X.

BARCELONA 31 D' OCTUBRE DE 1887

NÚM. 108.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA 'LS ASSOCIATS.—Pera 'ls no socis 1'50 pessetas al any.—Número sol 25 cénts.
Se suscriu en lo local de la ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuen dirigirse totas las comunicacions, y en la llibreria de Verdager.

SESSIONS Y EXCURSIONS

- Novembre 18. — Sessió preparatoria de la visita á la iglesia dels Sants Just y Pastor.—Lectura de la Memoria de la excursió á la Seu d' Urgell y la Vall d' Andorra, per D. Joaquim Guasch.
- » 20 — Visita á la iglesia dels Sants Just y Pastor.
- » 25. — Sessió preparatoria de la excursió á Montmany y la Atmetlla del Vallés.—Lectura de la Memoria de la excursió á la Vall Marán y las fonts del Tet, per Mr. Pierre Vidal, delegat á Perpinyá.
- » 26. — Onzé aniversari de la fundació de la ASSOCIACIÓ.—Sessió pública dedicada al sabi botánich D. Jaume Salvador, colocantse son retrato en la galería d' excursionistas célebres, creada per la ASSOCIACIÓ.
- » 27.—Excursió á Montmany y la Atmetlla del Vallés.

SOCIS ENTRATS DURANT LO MES D' OCTUBRE.

RESIDENTS

- D. Pau María Bertran y Tintoré.
» Lluís Arumí y Blancafort.
» Joaquim Calsina y Serra.
» Pere Gurguí y Fontanills.
» Magí Soler y Benaprés.
» Joseph Salvany y Blanch.

DELEGATS

- D. Llorens Pintó, á Sant Llorens de Morunys.
» Lluís Casellas, á Pons.
» Wenceslau Farrés, á Manila.

EXCURSIONS

(*Extracte*).

VISITA Á LA ESCOLA SUPERIOR D' ARQUITECTURA (oficial), 16 d' Octubre de 1887.

Assistència dels Srs. Casades (P.), Renter, Barallat (H.), Cardona, Carreras y Candi, Catarineu, Oribe, Palau, Rogent, y Tàmaro.

Se troba instalada dita Escola en lo segon pis de la Universitat Literaria, en quals espayosos corredors y aulas, hi figuren multitud de reproduccions fotogràfiques dels capdals monuments arquitectònichs d' Espanya y del estranger. Además d' aquella gran munió d' exemplars d' obras mestres fidelissimament reproduhidas, campejan també, en dits locals, molts quadros ab grans láminas de la preciosa obra *España y sus monumentos*, qual publicació á càrrech del Ministeri de Foment, avuy se troba malhauradament sospesa, essent lo publicat de la meteixa en son text y grabats, un aplech verament monumental que dona á conéixer ab tota perfecció nostras mes ricas joyas arquitectónicas.

Vista rapidament dita gran col·lecció de fotografias y grabats foren visitadas las salas dels enmotllats de guix. En aquestas s' hi notan desde las columnas del Partenon y Cariátides del Erecteion d' Atenas, als grans cornisaments y magestuosos capitells romans; los no menys notables de nostre casi desaparegut temple d' Hércul; fragments de diferents monastirs catalans de l' edat mitjana; preciosas reproduccions de ménsulas, pedestals y figuretas del mes florit renaixement italiá; altres d' algunas inspiradas composicions del barroquisme y un sens fi de molts altres objectes desde las primeras obras del clacissisme fins á nostres dias. S' examinaren los dibuixos comensats per alguns deixebles consistents en la reproducció de determinats fragments arquitectònichs ó de notables obras de serralleria y altres accessoris de la construcció, poguent formarse concepte de la activitat de la esmentada escola y del acertat sistema que presideix á sos treballs.

En la espayosa Sala de materials de construcció, s' admiraren molts productes de la floreixent cerámica nacional, que casi competeixen ab los excelents de las fábricas inglesas; y passantse á la Biblioteca, després de vists molts treballs executats pels alum-

nos de la escola, foren examinadas algunas de las principals obras que omplenan sos prestatges, observantse en unas, ab particular satisfacció, la estima ab que son mirats per autors estrangers molts de nostres monuments de Catalunya; y en altrás, la manera magistral ab que son estudiadas determinadas épocas ó monuments ara cercantse llurs orígens, ara tantejantse ab acert sa reproducció.

Duas horas durá aquesta visita, restant los excursionistas molt complascuts del floreixent estat de la Escola y agrahint al Sr. Rógent sa atenció en acompanyarlos en la visita.

LLISSÁ DE MUNT, LLISSÁ DE VALL Y PARETS (oficial), 23 d' Octubre de 1887.

Assistència dels Srs. Renter, Palau, Barallat (H.), Auléstia, Gaza, Cardona, Falgar, Castellet, y Roig (Joseph.)

Ab lo primer tren que fa cap á St. Joan de las Abadessas, eixiren los esmentats excursionistas fins á Granollers, ahont esmorsaren. Tot seguit feren via envers lo ex-santuari de Bellulla que 's troba á mitja hora de la vila, en direcció ponentina y al bell costat esquer de la carretera que porta á Caldas de Montbuy. Te obert en son imafrent una portada treballada en marbre y pertanyent al gust dórich. Lo restant completament emblanquinat apar obra del sigle XIII. L' interior no 's pogué visitar per estar sa porta barrada ab motiu de utilisarse pera depósit de botas. D' allí á tres quarts y davallant sempre se troba 'l santuari de Sta. Justa, molt digne de visitarse. Per fora mostra lo semicircular ábside ab la filera de resaltats arquets interrompuda per platabandas y la reformada espadanya que surmonta l' imafrent que no envá pregonan respectable antiguetat. Dona ingrés al interior una porta lateral oberta junt al cementiri. L' emblanquinat interior conserva sa primitiva forma. Las duas úniques capellas laterals guardan altres tants retaules gótics de ben estudiada execució. Son camp defensat per lo corresponent guardapols, se divideix en diferents compartiments en los que s' hi representan passatges de la vida de María Santíssima, en l' un y de la vida de Sta. Justa y Sta. Rufina, en l' altre. La detallada descripció será objecte de la *Memoria* confiada al Sr. Renter. Lo Sr. Castellet tragué dos cli-

chés de dits retaules y un de la perspectiva general del exterior del santuari. Dos canalobres gòtichs se guardan també en l' interior.

Aprés se dirigiren los excursionistas á Llissá de Munt, que s' alsa á poch tret y al fons de duas serretas. Aquí foren obsequiats per nostre delegat en aquell poble lo Rvnt. D. Joseph M.ª Mas, Pbre., quí junt ab lo Rvnt. Sr. Rector, los mostrá tot lo que 'ls hi convenia véure del poble. La iglesia que apar obra del sigle xvi, es una construcció del gòtich flamiger. Al costat de la porta d' ingrés, constituïda per entecrehuats baquetons, hi ha adossadas duas lápidas. La una de perfectes caràcters gòtichs, consigna en llengua catalana la época del acabament de la iglesia; y la altra, posada á regular altura, la constituïxen rudíssimas lletras desordenadament posadas que forman abreviats mots de difícil interpretació. L' interior de la iglesia reformat, no te res de notable. Preuhats objectes d' orfebreria los hi foren mostrats, entre ells, una creu de plata de factura gòtica é idéntica á molts que hi ha á Catalunya; lo peu d' altra creu delicadament treballat; quatre canalobres de ferro del propi estil; y altres objectes del servey de la iglesia pertanyents al gust barroch.

Seguidament d' haver vist tot l' expressat, feren via los excursionistas, acompanyats un bon rato per nostre atent delegat, cap á la ermita de Sant Valeriá que 's destaca dalt d' un serrat rublert de bosquina. La ermita no presenta, en sa novella construcció, cap particularitat remarcable. En la sagristía los posaren de manifest lo calsat y espasa que 's diu foren del Sant. Abdós accessoris son obra dels temps mitjevals, constituïnt lo calsat escatats de ferro. La espasa, d' ampla fulla, está embolcallada ab un trós de roba vermella.

A Llissá de Vall s' hi esqueyan á poch d' haver deixat St. Valeriá. En aquesta població foren ben rebuts per lo Rvnt. Sr. Rector qui 'ls posá de manifest alguns objectes de plata destinats al culte, que cap nou dato donan pera l' estudi de la orfebreria. La iglesia es una construcció del sigle xvi, molt consemblant á tantas altres que d' aquell temps hi ha en lo Vallés. De son conjunt exterior ne feu un *cliché* lo Sr. Castellet. Aprés passaren á *ca'n Llansa*. Es un gran casal flanquejat per una alterosa torra quadrada, que ostenta en una de sas caras un ben treballat relleu del

Renaixement enquadrant una lápida referent á la construcció de la obra en lo sigle XVI. En dit casal hi ha també una capella desprovehida de mérit artístich, y en son camaril s'hi veneran duas imatges que la tradició 'n diu *coscos-sants*.

Deixada la casa, se dirigiren los excursionistas al poble de Parets, en lo que cridan l' esment l' ábside y portada de la iglesia abdós accessorís pertanyents al gust románich. Lo semicircular ábside es de gran alsada y te, com sos congéneres, los arquets y platabandas. La portada la forman duas arquivoltas en degradació interrompuídas per un corregut abach. En los alfeizats hi ha arrimadas duas columnas ab capitells románichs mo t ben treballats. Lo Sr. Castellet tregué un *cliché* de dita portada. A la cayguda de la tarde arribaren los excursionista á la estació de Parets distant mitja hora de la població. Aquí prenguéren lo tren que 'ls retorná ja negra nit á Barcelona, complascuts de la excursió

BUSA, SANT PERE DE GRAUDESCALAS, SANT LLORENS DE MORUNYS y FONTS DEL CARDONER. (particular) 30 y 31 d' Agost y 1 de Setembre de 1887.

L' individu de la ASSOCIACIÓ Sr. Aulésia, desde Solsona, verificá la excursió als punts indicats, en companyia dels Srs. Culell y Corominas de la propia Ciutat.

Lo dia 30 d' Agost sortiren de Solsona á las 4 h. 45 m. del matí en cavallerías, seguint lo camí d' Olius en direcció N. E. A las 5 h. 15 m. lo deixavan pera pendre 'l de *Ratavilla*; travessant los plans d' Olius de roureda clara y camp de sembradura; á las 5 h. 30 m. lo torrent de St. Joan; y á las 5 h. 45 m. arribavan al Cardoner que passa estret entre soptadas vessants cobertas de bosch, seguintlo amunt fins á *Ratavilla*, (6 h. 45 m.) pintoresch molí de serrar fusta situat en la vora meteixa del aygua. Ne sortiren á las 6 h. 50 m.; passaren desseguida á gual lo riu, y per sa vora esquerra, emprengueren la pujada per la *Casa Vila de Cardoner*; á las 8 h. s'entrá en la vessant del torrent de Pirá, y á las 8 h. 35 m. se trobá *casa Parcerisa*, alcantsantse una altura desde ahont se dominavan las altas cordilleras, ovirantse á la dreta, al lluny, per sobre la boyra, las capsaladas del Monserrat, lo St. Llorens del Munt y 'l Montseny. A las 9 h. 40 m., y sempre seguint la pujada, eran á *Guilanyá* gran casal situat en la vessant d' un turó. Emprengueren altra volta 'l camí (10 h. 15 m.) sempre ascendint en direcció N. E. fins á guanyar, al cap de poch,

lo *coll d' Arcas*, desde ahont la vista sorpresa domina en ample semicírcul de Llevant á Ponent los enasprats singles de Busa que s' avansan com proas de gegantins vaixells, y tota la serralada del Cadí de tons rogenchs dominats per la blanquinosa y superba massa del Pedra-forca. Se prengué un camí que voreja 'ls singles y després s' enfila en zig-zag per élls, fins assolir á las 11 h. 11 m. los *plans de Busa*.

Los plans comprenen tot lo cim de la singlera, en una extensió aproximada d' una hora y mitja de llarch per mitja d' ample. Presentan una superfície lleugerament ondulada, coberta de verda herba y limitada per foscós boschs de pins negres. Tres casas y la rectoría, que forman ajuntament ab Navés y Castelló, hi conrean alguns camps. En una d' ellas, lo *Rial de Busa*, entravan á las 11 h. 30 m. Mentres se prepará 'l dinar se dirigiren al extrem S. O. de la singlera nomenat lo *Capolat*, arribant ahont una grossa esquerdada de la roca separa 'l single major d' altre menor dit lo *Capolatell*. Per una rústega palanca de fusta se passa á aquest, que está cubert de boscatge d' alzinás y boixos, y completament aïslat com una illa en mitj del mar, en termes que treta la palanca no es possible á ningú sortirne: circumstancia que s' ha aprofitat en las passadas guerras pera guardarhi presoners. Desde l' extrem del *Capolatell* s' ovira part d' allá de la esglayadora profunditat del single, tota la vall alta del Cardoner limitada per lo Cadí, ab lo poble de St. Llorens de Morunys y lo Santuari del Hort que 's vehuen á baix entre el rugós replech de valls y serras.

Després d' haver dinat en lo *Rial*, á las 2 h. 10 m. ne sortiren, travessant tot lo planell del single en direcció N; á las 3 h. eran á la *Baixada del Grau de las colladas*, camí de Busa á St. Pere de Graudescalas, y deixantla al poch rato, devallaren per la *canal de St. Pere*, baixada rapidíssima per entre una atapahida baga de pins, roures, faigs y avellaners d' aspecte encisador. A las 2 h. 45 m. eran á St. Pere de Graudescalas, iglesia románica d' una sola nau, crehuer y tres absides, resto d' un antich monastir de Benets, situada en una vall petiteta, amagada entre aquells altesorosos cimals, ahont sols torban la quietut las remorosas ayguas del riu Dora.

A las 4 h. 15 m. sortian de St. Pere, passant per la perillosa *Pujada de Graudescalas* y seguint per las frescals vessants de la ribera de Llinás (que es lo meteix riu Dora) entre camins ombrejats per rabassuts faigs, fins á la *molina de Vancell* (5 h. 20 m.) ahont se serra fusta y 's mol farina. Hi feren 5 minuts d' alto, y á las 5 h. 45 m. passavan á las envistas de la gran *casa Vancell* y prenian prest lo camí ral de Berga á St. Llorens de Morunys que passa per *casa la Pera*, y segueix vorejant la ribera de las Valls,

que s' hagué d' atravessar á gual varias vegadas. Eran las 9 h. de la nit quan entravan á St. Llorens.

Lo dia 31, al matí, visitaren la població, en especial la capella de la Pietat d' una sola y elegant nau gòtica de reduhidas dimensions, ab magnífich retaule de la Pietat probablement del sigle xv; y la iglesia parroquial, antich monastir de Benets, de trassa románica, ab tres naus divididas per pilastras y archs; y ábside ab platabandas y arquets. Te adossat l' antich claustre románich, renovadas totas sas columnas; y conté alguns retaules gòtichs.

A la tarde se dirigiren á veure las fonts del Cardoner. Sortiren á las 2 h. 45 m. per lo camí que entre bosch de pins segueix la vessant dreta del riu, que s' escorra en ample llit. A las 3 h. 30 m. veyan á la altra banda la *Font Puda*, y seguint sense aturarshí passavan á las 3 h. 45 m. á las envistas del lloch de Pedra, enfilat dalt d' un single á la vessant esquerra del riu, tenint á sos peus la *farga de la Gafa*. A las 4 h. 15 m. eran al poble de la Coma, situat en la vessant esquerra, en un esquenall que se n' entra á trobar la de la dreta, com si volgués tapar lo pas del riu. Siti pintoresch, remorejant d' ayguas y plé de vegetació. A las 4 h. 35 m. ne sortian, y anant sempre riu amunt, á las 5 h. arribavan al peu del single, en lo marge dret de la vessant de la vall de Coma, ahont per entre 'l rocam naix en gran munió de deus lo riu Cardoner. Allí estigueren gosant de lo delitós del lloch, y á las 5 h. 45 m. regressaren per lo meteix camí fins á la *Font Puda*, que naix en la ribera meteixa del Cardoner. Es un manantial sulfurós molt apreciat en aquella encontrada, que atrau á St. Llorens gran munió de forasters durant l' estiu. Per lo camí de *Baix* que segueix lo llit del riu, tornaren á St. Llorens ahont entravan á las 7 h. 30 m.

Lo dia 1. de Setembre sortiren á las 7 h. 30 m. del matí de St. Llorens pera retornar á Solsona per lo camí ral. A las 8 h. eran al torrent de la Sabina, deixant á la dreta la capella románica de St. Cerní y á la esquerra lo poble de Vilamantells. Lo camí puja á travessar lo serrat de rocas de conglomerat que, com un cercle, tanca 'l poble; y á las 8 h. 15 m. passavan per la *Roca foradada* pas obert artificialment en lo cim. Per lo *Collet de la creu de Canalda*, tenint á la esquerra, á la altra part de la vall, lo Santuari del Hort, entraren en la vessant del torrent de la *Esplugu de barret de bou*, seguint per un camí entre codinas; y á las 8 h. 50 m. estaban á las envistas de *Vilamala*. Es *Vilamala* un dels punts mes feréstechs d' aquellas montanyas. Inmens laberint de singles oberts en los cendrosos conglomerats que constituheixen tot aquell terror, vist desde 'l camí que 'l domina, sembla la fantástica ossamenta d' una ciutat destruhida, com poeticament ho conta la tradició. A las 9 h. 10 m. s' aturaren á la *Font de Fane-rals*, ovirant á ponent l' alterós *Puigsubirá*, sostingut per la *Roca*

de Canalda, single elevadíssim que presenta en la meytat de sa altura las bocas ó *Forats dels moros*, covas que 's diu han sigut habitadas. Seguiren per terror erm y trist, deixant á la dreta lo poble de Canalda, passant á las 9 h. 35 m. per lo *Hostal nou d' Ansias*; emprenent la pujada al *Hostal del Vent* (10 h. 6 m.); seguint la carena de la *Serra de Prat d' estacas*, arribant al cim á las 10 h. 10 m.; y comensant á las 10 h. 20 m. la baixada al *Hostal del cap del Plà*. Allí dinaren; y á la 1 h. 15 m. prengueren pel *pla de Riart*, y á las 2 h. ne sortiren, descendint á trobar la rasa ahont se pren la aygua de las fonts de Solsona prop de Lladurs. Allí feren alto, y á las 2 h. 45 m. deixaren aquell punt, continuant lo camí que per Sta. María de Lladurs y las *Codinas de Llera* porta á Solsona; ahont entraren á las 4 de la tarde, molt agradats de la excursió y satisfets de las atencions que havian rebut durant lo viatge.

NOVAS

Ha sigut nombrat per S. M. canonge d' aquesta Santa Iglesia Catedral, nostre benvolgut consoci lo Rvnt. Mossen Martí Framis, Pbre; havent ja pres possessió de dita dignitat ab las formalitats acostumadas. Rebi l' ilustre prebendat nostra coral enhorabona, ensemps que nostre agraphiment, per sa delicadesa envers la ASSOCIACIÓ al invitar á la Presidencia pera l' acte de la possessió canonical.

De *El Eco de Andalucía*, que 's publica á Sevilla:

«L' Ateneu d' excursionistas comensa á donar mostres de sa vida de hivern, organisant una vetllada musical y literaria, en la que 's llegirán travalls dels senyors Lasso (don Leonci), Hidalgo y Pereira y s' executa-rán pessas de violí, cant y piano, per los senyors Schunett, Leon y Cebrosos.

Nos complau en extrém que aquesta societat fassi lo possible pera conservar la animació de la temporada passada y que reanudi molt principalment, no solzament aqueixos bonichs entreteniments, sino altres de molt més profit, com son las excursions artísticas, que avuy están tan en boga en centres com Barcelona, Valencia y altres punts importants.

Hi ha que convenir en que queda molt que estudiar y posar de relleu en las provincias andalusas y que aqueixas excursions, quan están ben dirigidas, son en extrém fructuosas.

Pera nosaltres es la part més important dels travalls á que está cridada la nova societat y en aixó hi guanyarém fins los profans en la materia; sens anar més lluny, fa poch que s' han tret *fotografías* d' un magnífich palau mudejar que existía en Ecija, desconegut fins ara y que ofereix notabilíssimas particularitats.»